

HUMANITIES INSTITUTE
Feruza Shermatova-Omerani, Ph.D.

SEVGİNİN ÜÇ HÂLİ / UCH MEERIM (1986) *Asanbek Stamov (1938-2010)*

Kaynakça: Stamov, A. (1990). *Uch meerim* [Sevginin Üç Hâli]. Adabiyat.

GENEL BİLGİ

Yazar

Kırgızistan Cumhuriyeti Halk Yazarı Asanbek Stamov, 28 Ağustos 1938'de, günümüzde Kırgızistan'ın Moskova ilçesi sınırları içinde bulunan Murake köyünde doğdu.

1962 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl meslek hayatına Tokmok şehrindeki Toktogul Yatılı Okulunda öğretmen olarak başladı.

1964-1966 yılları arasında Devlet Radyo Komitesinde editör ve kıdemli editör olarak görev yaptı. 1967-1969 yıllarında Kırgızistan Devlet Yayınevinde kıdemli editör olarak çalıştı.

1969-1971 yılları arasında Kırgızistan Komünist Partisi Merkez Komitesinde görevli olarak çalıştı. Bu kurum, Sovyet yönetimi altında Kırgızistan'daki en önemli siyasi karar alma merkezlerinden biriydi. 1971-1973 yılları arasında Kırgızistan Devlet Yayınevinin müdürlüğünü yürüttü.

1973 yılında, Sovyetler Birliği'ne bağlı Kırgızistan'ın o dönemdeki yönetim organı olan Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Kültür Bakanı Birinci Yardımcılığına atandı. 1985-1987 yılları arasında, cumhuriyetin devlet televizyonu ve radyo yayınlarından sorumlu Devlet Televizyon ve Radyo Komitesi'nin başkanlığını yaptı. 1985-1990 yılları arasında ise Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin yasama organı olan Yüksek Sovyet'te milletvekili olarak görev yaptı.

1987 yılında Kırgızistan Yazarlar Birliği bünyesindeki Edebî Eserleri Tanıtma Bürosunun müdürlüğüne getirildi. 1989 yılında *Chalkan* dergisinin genel yayın yönetmeni oldu. 1990'dan 1992 yılında emekli oluncaya kadar *Uchkun* Devlet Konserinin başkanlığını yürüttü.

Asanbek Stamov, 7 Ağustos 2010 tarihinde hayatını kaybetti. 17 Eylül 2013 tarihinde Kırgızistan Millî Kütüphanesinde, doğumunun 75. yıl dönümünü anmak amacıyla "Asanbek Stamov: 75 Yıl" başlıklı kitap ve görsel sergi açıldı.

Edebî Kariyeri

Asanbek Stamov edebiyat dünyasına 1959 yılında, *Ata (Baba)* adlı uzun öyküsünün *Ala-Too* dergisinde yayımlanmasıyla adım attı. İlk kitabı *Taanışuu (Tanışma)*, 1966 yılında Kırgızistan Yayınevi tarafından yayımlandı. 1975 yılında *Cañı tuugan (Yeni Akraba)* adlı uzun öyküsüyle Kırgızistan Lenin Kom-somolu Ödülü'ne layık görüldü.

Taanışuu (Tanışma), *Keç küzdö (Sonbaharın Sonlarında)*, *Cañı tuugan (Yeni Akraba)*, *Nöşördön kiyin (Sağanak Sonrası)*, *Ak kar (Beyaz Kar)*, *Col boyunda calgız tam (Yol Kenarındaki Yalnız Ev)*, *Egiz tal (İkiz Ağaçlar)* ve *Çüy dastandarı (Çüy Destanları)* adlı öykü ve uzun öykü kitapları Moskova'da yayımlandı ve *Kırgız Yazarları Antolojisi*nde yer aldı. Ayrıca Türk yazar Aziz Nesin'in ve Tatar şair Musa Celil'in eserlerini çevirdi. Stamov'un kendi eserleri de çeşitli yabancı dillere çevrildi.

Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Stamov, yaklaşık yirmi yıl boyunca Kırgız halkının tarihini araştırdı ve özellikle 16. yüzyıldan sonraki döneme odaklandı. Bu araştırmalarının sonucunda *Han Teyiş* adlı tarihî romanını kaleme aldı. Ölümünün ardından ailesi, bütün eserlerini 12 ciltlik bir külliyat halinde yayımladı.

Eser

Uch Meerim adlı novella 1986 yılında yazılmıştır. Kırgızcada *meerim* kelimesi yalnızca “sevgi” demek değildir. Şefkat, merhamet, yakınlık ve içtenlik anlamlarını da taşır. Bu yüzden *uch meerim* ifadesini “üç sevgi” diye çevirmek, kelimenin anlamını tam karşılamaz. Burada *meerim*, sevgiyi daha dolaylı ve derin bir şekilde anlatır.

Novellada bu kavram üç temel duyguyla karşımıza çıkar: aşk, merhamet ve anne sevgisi. Aşk, bir başkasına gönül vermektir. Merhamet, başkasının acısını hissedebilmektir. Anne sevgisi ise karşılık beklemeyen, koşulsuz bir sevgidir. Bu üç duygu, eserin insan anlayışının temelini oluşturur. Bu nedenle *Sevginin Üç Hâli*, *Uch Meerim* başlığının kelimesi kelimesine çevirisi değil, anlamını ve duygusunu yansıtan Türkçe karşılığıdır.

Arka Plan

Kırgız edebiyatının kökleri, yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktarılan zengin bir söz geleneğine uzanır. Efsaneler, halk hikâyeleri ve destanlar bu geleneğin önemli bir parçasıdır. Bu novella da böyle bir halk edebiyatı dünyasından doğmuştur. Eserin, halk arasında anlatılagelen bir hikâyenin yazar tarafından genişletilerek edebî bir esere dönüştürülmesi mi, yoksa yazarın bu efsaneyi halk anlatılarından esinlenerek kendisinin mi oluşturduğu kesin olarak bilinmez. Belki de eserin güzelliği biraz da bu belirsizlikte saklıdır. Çünkü novella, halk anlatısının ruhunu yazılı edebiyatla buluşturur.

Novellanın asıl gücü, insanın zor zamanlarda bile insanlığını koruması üzerine düşündürmesidir. Hayat ne kadar zor olursa olsun, insanı insan yapan bazı duygular vardır. Eser, insanın yüreğinde üç temel duygunun yaşaması gerektiğini söyler: aşk, merhamet ve anne sevgisi. Aşk, insanın bir başkasına gönlünü açmasını; merhamet, başkasının acısını anlayabilmesini; anne sevgisi ise karşılık beklemeyen, saf ve koşulsuz sevgiyi anlatır. Bu üç duygu, insanın hem başkalarıyla hem de kendi vicdanıyla kurduğu bağın temelini oluşturur.

Yazar, Kırgız düzyazısına güçlü bir lirik duyarlılık kazandırmıştır. Doğa, insan ruhu, sevgi, acı ve hatıralar onun anlatımında iç içe geçer. Bu nedenle novella, yalnızca bir efsanenin anlatımı değil; halk anlatısının ruhunu koruyan, yazarın lirik ve sade anlatımıyla hayat bulan bir eserdir.

KIŞILAR

Borubay: Kaval çalan maharetli bir zanaatkâr.

Arzıgül (Yılan Kızı): Yılanların asil boyundan gelen, Borubay'ın eşi ve fedakâr anne.

Amanat: Annesine olan sevgisiyle büyüye bozan çocuk.

Bakalbay: Doğanın sırlarını bilen gizemli bir adam.

Arzıgül: Samat Hanın kızı, Borubay'ın memleketteki ilk aşkı.

Samat Han: Borubay'ın önüne zorlu şartlar koyan han.

Cooru: Arzıgül'ü parasıyla almaya çalışan Ken-Alaylı yaşlı adam.

ÖZET

Kaçı boyundan gelen usta zanaatkâr Borubay, Andican'da hanın kızı Arzıgül'e âşık olur. Ancak Arzıgül'ün babası, Borubay yoksul olduğu için bu aşka karşı çıkar ve kızını zengin bir adama vermek ister. Sevddiği kadını kaybetmek istemeyen Borubay, rakibini öldürür ve canını kurtarmak için Oykayın Vadisi'ne kaçır. Böylece Arzıgül'den ve yurdundan uzak, yalnız bir hayat sürmeye başlar.

Borubay, burada babasından kalan büyü kavalıyla dertli ezgiler çalar. Bir gün müziğinin ardından güzel ve gizemli bir kızla karşılaşır. Bu kız, Borubay'a âşık olur ve onunla birlikte yaşamaya başlar. İkisi, insanların yaklaşmaya korktuğu Angır-Göl kıyısında kendilerine bir yuva kurar.

Ancak Bakalbay, Borubay'ı daha önce uyarmıştır. Ona bu kızın sıradan bir insan olmadığını, yılanlar boyundan geldiğini söylediği söylemiştir. Borubay buna inanmaz. Amanat'ın doğumundan sonra Bakalbay yeniden Borubay'ın yanına gelir:

— Seni uyarmıştım. Sana onun yılan kızı olduğunu söylemiştim. Şimdi oğlun doğdu. Git ve onun nasıl yattığına bak, — der.

Borubay gidip baktığında Arzıgül'ü yılan bedeninde görür. Bunun üzerine Arzıgül, kendi hikâyesini anlatır. Yılanlar boyunda doğduğunu ve kendi soylarında insan biçiminde yaşayabilmenin mümkün

olduğunu söyler. Ancak bunun için kalbinde *aşk, merhamet ve anne sevgisinin* bulunması gerekir. Borubay'a duyduğu aşk ve Amanat'a duyduğu anne sevgisi sayesinde insan olarak yaşamıştır.

Fakat gerçek kimliği ortaya çıkınca Arzigül yeniden yılan hâline dönüşür ve Angır-Göl'ün derinliklerine dönmek zorunda kalır. Gitmeden önce Amanat'ın yaşaması için kendi gözünü Borubay'a bırakır.

Yıllar sonra Amanat annesini bulmak için göle gider. Ona duyduğu saf sevgi ve döktüğü gözyaşları, kör bir yılan olarak yaşayan Arzigül'ü yeniden insana dönüştürür. Aile yeniden birleşir ve Borubay ile Arzigül'ün soyundan gelenler Özüç Boyu olarak anılır.

OLAYLAR

Borubay'ın Hikâyesi

Babanın Anlattığı Efsane Bir akşam baba, çocuklarını yanına alıp Kacı boyunda kuşaktan kuşağa anlatılacak olan eski bir efsaneyi anlatmaya başladı. “Dinleyin çocuklarım. Bu efsaneyi ben de ilk kez babamdan dinledim. O da kendi babasından dinlemiş. Böylece dededen toruna, babadan evlada aktarılacak yıllardır bizim Kacı boyumuzda anlatılacakmış. Ben bu hikâyeyi ilk kez yedi yaşındayken dinledim. Kaç kez dinlesem de hiç bıkmadım. Şimdi sıra sizde. Korkmayın, sadece dinleyin. Size anlatacağım hikâye, yılanın kızı olan güzel Arzigül'ün hikâyesidir.”

Borubay'ın Hikâyesi Uzun zaman önce, belki yüz, belki de iki yüz yıl önce, Borubay adında genç bir adam yaşardı. Tek başına yaşayan Borubay cesur, çalışkan ve elinden her iş gelen biriydi. İki atı vardı; biri binmek, diğeri ise işlerinde kullanmak içindi. Geçimini, geleneksel Kırgız çadırı olan yurdun ahşap iskeletini yaparak sağlardı. Borubay, bugün Fergana Vadisi'nin Özbekistan tarafında bulunan Andican bölgesinde yaşıyordu. O dönemde Fergana Vadisi, bugünkü gibi ülke sınırlarıyla bölünmüş değildi. Bölge, Kırgızlar, Özbekler, Tacikler ve diğer halkların uzun zamandır birlikte yaşadığı geniş ve önemli bir coğrafyaydı. O dönemde Kırgız halkı, farklı bölgelerde yaşayan çeşitli kabile topluluklarına ayrılmıştı. Bu toplulukların birçoğu Cunganların yönetimi altında bulunuyor ve uzun yıllar boyunca baskı ve zorluklarla mücadele ediyordu.

Borubay'ın Hayatı Borubay yirmi dört yaşına kadar sakin bir hayat sürdürdü. İlkbaharda tarlayı sürer, hasat bittikten sonra babasından öğrendiği zanaatla boz üyün ahşap iskeletini yapardı. Sonra anne babasını kaybetti ve yapayalnız kaldı. Doğru dürüst malı mülkü yoktu; başlık parasını karşılayamadığı için henüz evlenmemişti. Bir yaz günü en iyi atına binip dağlara doğru çıktı. Belki Andican'ın kavurucu sıcağından uzaklaşmak, belki biraz kafa dinlemek, belki de kaderinin onu nereye götüreceğini görmek istiyordu. Yayını ve tüfeğini yanına alarak bilinmeze doğru ilerledi.

Dağlarda Bir Karşılaşma Borubay, Fergana Vadisi'nde Andican ve Oş çevresindeki dağlara ulaştığında, bugün Ak-Buura olarak bilinen ve o dönemde Kuba adı verilen nehir boyunca ilerledi. O yıllarda bu vadiler beyaz geyiklerle ve marallarla doluydu. Öğleye doğru tek başına duran beyaz bir boz üy gördü. Yaklaşınca kapının üzerinde siyah bir bayrak fark etti. Bu, evde yas tutulduğunun işaretiydi. İçeriden kadınların ağıtları yükseliyordu. Borubay böyle bir durumda geçip gidemezdi. Geleneğe göre bir yolcunun yas tutulan eve girip başsağlığı dilemesi gerekirdi. Atını dışarıda bağlayıp ağıtlar sona erene kadar sessizce bekledi. O sırada kadınların arasında yaklaşık on altı yaşında bir kız gördü.

Arzigül'le Tanışması Ağıtlar sona erince yaşlı adam Borubay'ı selamlayıp nereli olduğunu sordu. Borubay Sovay boyundan olduğunu söyleyince adam iç çekti. “Demek bizim boyumuzdansın,” dedi. “Ama son savaşta yardımımıza gelmediniz. Bize Kıpçak kardeşlerimiz destek oldu. Tam yenilmek üzereyken yetişip imdadımıza koştular. Kalmukları kutsal yurdumuzdan sürdük, ama zaferin bedeli ağır oldu. Nice yiğit delikanlımız öldü. Ben de iki oğlumu birden kaybettim.” Sonra kızı Arzigül'e seslenerek misafir için yemek hazırlamasını istedi.

Zorlu Aşk ve Kaçış

Borubay ve Arzigül Zamanla Borubay, Samat Han'ın köyüne yerleşti ve ilk gördüğü günden beri aklından çıkaramadığı Arzigül'e gönülden bağlandı. Arzigül de yalnız ve yoksul bir atlı olan Borubay'ı sevmişti. Başlangıçta köyde kimse bu ilişkiye pek aldırmadı. Yaklaşık bir yıl sonra, Samat Han iki oğlunun ardından

anma törenlerini düzenleyip yas sona erince, Borubay ile Arzıgöl'ün birbirini sevdiği ortaya çıktı. Haber, Samat Han'ın büyük oğlu İbrahim Bek'e ulaştı. Kırgızlarda *aco*, saygın hanlar için kullanılan bir unvandı; *bek* ise nüfuz ve otorite sahibi yöneticilere verilen bir unvandı. İbrahim, Borubay'ın cesaretine şaşırdı ve meseleyi babasıyla konuşmaya karar verdi.

Arzıgöl İçin İstenenler Samat Han, Borubay'ı yanına çağırdı. Çaresiz kalan genç, onun hizmetinde çalışmaya razı olduğunu söyledi. Samat Han ise bir han'ın kızının hizmetkârla evlenemeyeceğini sakın bir dille anlattı. Ardından Borubay'ın arkasında duracak, ona kefil olacak bir ailesi veya akrabası olup olmadığını sordu. Borubay, yanında yalnızca atı olduğunu, fakat elinden her iş geldiğini söyledi. Bunun üzerine İbrahim bir şart öne sürdü: Borubay, Arzıgöl için gereken evlilik bedelini getirebilirse onunla evlenebilecekti. İstenenler 3.000 koyun, 100 koşu atı, 1.000 seçkin at, 100 deve ve ipek, kaliteli kumaşlar ve başka değerli eşyalarla yüklenecek beş deveydi. Samat Han bu teklife karşı çıkmadı. Böylece hem Borubay'ın kararlılığını sinamiş hem de onu doğrudan reddederek küçük düşürmemiş olacaktı.

Cooru'nun Arzıgöl'ü İstemesi Samat kötü bir adam değildi; ama o da kendi döneminin insanıydı. Üstelik bütün bir topluluğun başındaki han olarak verdiği sözden dönemezdi. Borubay'ın bu kadar yüksek bir başlığı nereden bulacağını kimse bilmiyordu. Tam bu sırada, Ken-Alay bölgesinde yaşayan Bargı halkının ileri gelenlerinden Cooru, Samat'ın köyüne geldi. Yanında Arzıgöl için istenen başlığın tamamını getirmişti. Samat onu saygıyla karşıladı ve misafir etti. Ertesi gün Cooru neden geldiğini açıkladı: Arzıgöl'ü kendisi için istiyordu. Samat şaşırdı. "İkimiz de elli yaşını geçmiş insanlarız. Senin evlenmemiş oğulların dururken kızımı kendin için istemen nasıl olur?" dedi. Cooru ise sakın bir şekilde cevap verdi: "Arzıgöl'ün kocası için bir yaş şartı koymadın. Ben daha yeni elli oldum. Oğullarımın da zaten nişanlı olduklarını unutma."

Arzıgöl'ün Kaderi Samat verdiği sözden dönemeyeceğini biliyordu. Adamlarına Cooru'nun getirdiği başlığı tek tek kontrol ettirdi, ancak hiçbir eksik bulamadılar. Böylece Arzıgöl'ü Cooru'ya vermekten başka çaresi kalmadı. Arzıgöl ağlıyor, fakat dönemin gelenekleri karşısında kimse onun fikrini sormuyordu. Borubay ise sevdiği kadını bu evlilikten kurtarmak için bir yol arıyordu. Arzıgöl'ün sıkı gözetim altında tutulduğunu anlayınca gece gizlice köye geldi. Çaresizlik ve öfkeyle Cooru'nun yanına girdi, hançerini onun kalbine sapladı ve kaçtı. Böylece Samat'ın köyü işlenen cinayetin sonuçlarıyla karşı karşıya kaldı. Borubay ise Arzıgöl'ü kurtarmak uğruna her şeyi göze alarak uzaklara gitti.

Yeni Bir Hayat

Borubay'ın Oykayın'daki Hayatı Borubay'ın Fergana Vadisi'nden kaçıp, günümüz Kırgızistanı'nın kuzeyinde bulunan Oykayın'a gelmesinin üzerinden birkaç yıl geçer. Köy halkı onu benimser. Buna rağmen düşünlere ve şenliklere katılmaktan kaçınır, hep yalnız dolaşır. Boz üyünü de köyün biraz dışına kurar. Daha önce de söylediğimiz gibi, Borubay'ın işi boz üyün ahşap iskeletini yapmaktır. Kerege adı verilen ahşap kafes duvarları, uuk denilen çadır direklerini, tündük adı verilen tepe halkasını ve bosogo denilen kapı eşiğini yapar; kuyumculukla da uğraşır. Elinden her iş gelen bu ustaya halk değer verir. Yaptığı işin karşılığını isterken pazarlık etmez, ne verilirse onu kabul eder. Zamanla mal edinir, hayvan beslemeye başlar. Yoldan geçen tüccarlardan evine gereken eşyaları alır. Yatak yorgan hazırlar, ala keçe ve öre keçe yaptırır. Bir sandığa kadın giysileri de koyar. Fakat bütün bunları evlenmek için toplamaz. Sevdiğine kavuşmadıktan sonra evlenmek aklına bile gelmez.

Borubay'ın Flütü Borubay'a gençliğinde babası bir flüt yapmış ve ona çalmayı öğretmişti. Yalnız kaldıktan sonra flüt çaldıkça kendini daha iyi hissetmeye, sıkıntısını unutmaya başlar. Önceleri flütlerini hep söğüdün taze dallarından yapar. Zamanla deneyerek bu işin inceliklerini öğrenir. Çogoyno, tobulgu ve asamusa ağacından yapılan flütlerin sesinin daha güzel çıktığını fark eder. Flüt çaldıkça yalnızlığını unuttur. Giderek flüt onun tek eğlencesi ve yoldaşı olur. Bir gün, kendisi gibi tepede tek başına oturan Bakalbay adlı yaşlı bir adam Borubay'ı yanına çağırır. Bakalbay köyün yaşlılarından biridir. Halk bir yandan yaşına saygı gösterir, bir yandan da onu kuucu ve büyücü olarak bildiği için çekinir. Hastaları tedavi eder; kimi zaman insanları çevresine toplar, komuz çalıp onları güldürür, dans eder ve türlü oyunlar yapar. Yaz akşamları tepeye çıkıp batan güne bakarak komuz çalar. Kaybolan insanları ve yitirilen hayvanları soranlara bildiklerini anlatır ve hava kararana kadar tepeden inmez.

Komuzun İnsan Hayatındaki Yeri Borubay yanına geldiğinde Bakalbay selamına başıyla karşılık verir ve çaldığı ezgiyi bitirene kadar konuşmaz. Ardından komuzunu bir taşla yaslayıp şöyle der: “Bu ezginin adı *Kambarkan*. Seni komuzun tarihini ve sırlarını anlatmak için çağırdım. Kırgızlar bir halk olarak var olduğunda Tengri onlara komuzu da vermiş. Komuz hayatın çalgısıdır. İnsan yaşamındaki her şeyi dile getirir: sevinci, hüznü, pişmanlığı, sevgiyi ve özlemi. İnsan ölür, ama komuz bu dünyada kalır; sesini ve sırlarını kuşaktan kuşağa taşır.”

Borubay, Bakalbay'ın Uyarısına Kulak Asmadı Bakalbay, Borubay'ı kaval çalmaması için uyardı; kavalın hâlâ gizemli bir gücü olduğunu ve başına iş açabileceğini söyledi. Borubay ise yaşlı adamın sözlerini pek ciddiye almadı. Üç gün boyunca kavalını sakladı ama sonunda yalnızlığa daha fazla dayanamadı. Çümköktü mevkisinin aşağısındaki ormanın derinliklerine gidip hava kararana dek kaval çaldı. Eve dönerken, komuzuyla ölümden ve hayatın gelip geçiciliğinden hüznü hüzünlü bahseden Bakalbay'a rastladı. Borubay ona, ölümü düşüneceğine güneşin doğuşunu izlemeyi yeğleyeceğini söyledi. Bakalbay onu son kez uyardı: Önündeki bölgenin adı "Cılanduu"ydu, yani yılanların ini...

Flütün Efsanesi

Bakalbay, Borubay'a Flütün Sırrını Anlatıyor Bakalbay, Borubay'dan koynundaki flütü çıkarmasını ister ve ardından onun sırrını anlatmaya başlar: “Flüt komuz gibi değildir. Cennetin çalgısıdır; hem bu dünyaya hem öteki dünyaya aittir. Rivayete göre Tanrı, Âdem ile Havva'yı yarattıktan sonra onlara can veremez. Sonunda yakındaki çogoyno bitkisinden bir parça kesip basit bir flüt yapar ve içine üfler. Güzel, büyülü bir ses çıkar ve Âdem ile Havva canlanır. Daha sonra Âdem flütü bulup çalmaya başlar. Flütün sesi öylesine güçlüdür ki nehirler durur, rüzgâr kesilir ve bütün hayvanlar onların çevresinde toplanır.”

Flütün Gücü Tanrı, flütün Âdem ile Havva'ya gereğinden fazla güç verdiğini fark eder. Bunun üzerine Kızır İlyas'ı yanına çağırır ve yeryüzündeki canlılar hakkındaki düşüncesini sorar. İlyas, hayvanların gücünü ve güzelliğini över, ancak hiçbirini Âdem ile Havva'yla kıyaslanamaz, der. Tanrı da onunla aynı fikirdedir. İnsanlara akıl vermişti; onlar çalışarak ateşi bulacak, yiyecek ve giyeceklerini hazırlayacak, evlerini kuracak ve kendi emekleriyle hayatlarını sürdüreceklerdir. Oysa büyülü flüt, bütün bunları çaba harcamadan yapmalarını sağlamaktadır. Tanrı, insanların flüte güvenip çalışmayı bırakmasından ve gelişmemesinden endişe etmeye başlar.

Ateşin Keşfi Tanrı, insanların bir gün akılları ve emekleri sayesinde ateşi bulacaklarını söyler. Tam o sırada yıldırım düşer ve ateş ortaya çıkar. Ancak flüt çalındığında alevler söner, rüzgâr kesilir, nehirler durur. Sanki bütün doğa flütün sesine boyun eğmektedir. Tanrı, flütün gücünün insanlar için tehlikeli olduğunu anlar. Âdem ile Havva yalnızca flüt çalarak doğaya hükmedebiliyorsa çalışmaya ve öğrenmeye neden ihtiyaç duysunlar? Onlara can veren bu çalgı, şimdi gelişmelerinin önündeki bir engelle dönüşmüştür. Tanrı bu nedenle flütün büyüsunü ortadan kaldırmaya karar verir.

Flütün Büyüsü Ortadan Kalkıyor Tanrı, Kızır İlyas'a flütün içindeki büyüü çıkarmasını emreder. İlyas flütü alır ve ona güç veren ruhu içinden çıkarır. Flütü Âdem'e geri verdiğinde güzel sesi hâlâ yerindedir, ancak artık büyülü bir gücü yoktur. Âdem yeniden flüt çaldığında çevresindeki hiçbir şey ona boyun eğmez. Hayvanlar dağılıp gider, nehirler yeniden akmaya, rüzgâr esmeye başlar. Yıldırımlar da yeniden gökyüzünde çakmaya koyulur. Flüt artık yalnızca güzel ses çıkaran bir çalgıdır; dünyaya hükmeden büyülü bir güç değildir. Bakalbay hikâyesini bitirir ve sessizce Borubay'a bakar.

Flütün Getirdiği Gizem

Ormanda Duyulan Ses O gün Borubay akşama kadar durmadan çalıştı. Söğüt dallarını kesiyor, yurdun duvar ve çatı iskeletinde kullanılmaya uygun olanları ayrı seçiyordu. Çabuk kuruyup işe yaramaz hâle gelmesinler diye dalları gölgede bir yere yığıdı. Azığını yedikten sonra, gökyüzüne yükselen kızılçamların altında oturup flütünü çalmaya başladı. Çaldıkça doğup büyüdüğü yurdu ve sevgilisi Arzıgül gözlerinin önünde canlandı. Kızın hayali ve kokusu yüreğini yakarken Borubay dalıp gitti. Ancak akşam yaklaşırken kendine gelebildi. Yavaşça ayağa kalktı. Onu bekleyen kimse yoktu. Kahverengi atı biraz ötede otluyor, sahibini bekliyordu. Tam atına binip yola çıkacağı sırada çalılıkların arasından ince bir ses duydu: “Yardım edin!”

Şelalenin Yanındaki Kız Borubay sesi takip etti ve şelalenin öte yanında, söğütlerin arasında bir kız gördü. Atından indi, dizginlerini bıraktı ve karşıya geçti. Kızın yanına yaklaşınca arkasını döndü; ona bakmaya çekiniyordu. Kızın üzerinde hiçbir şey yok gibiydi. “Seni kim incitti, kardeşim? Bu hâle nasıl geldin?” diye sordu. Kız, “Bana kimse zarar vermedi. Sonra anlatırım. Önce üzerimi örtün,” dedi. Borubay hemen atının yanına koşup yağmurda kullandığı keçe pelerinini aldı ve kıza doğru attı. Kız pelerini üzerine alınca Borubay şaşırdı. Simsiyah, uzun saçları bütün bedenini örtüyor, pelerinin eteklerinden taşarak topuklarına kadar uzanıyordu. Kızın güzelliği ona Arzığül’ü hatırlatmış, içini eski bir özlem kaplamıştı.

“Bana Arzığül De” Gizemli kız, Borubay’ın gözlerindeki şaşkınlığı ve özlemi fark etmişti. Onun adını bildiğini, hatta onu tanıdığı için burada olduğunu söyledi. Borubay kendi adını nereden bildiğini sorunca kız, “Belki de uzun zamandır beklediğiniz bir tanıdığınızdır,” diye karşılık verdi. Bu sözler Borubay’ın kafasını daha da karıştırdı. Kızın Arzığül’e çok benzediğini görünce onun kardeşi olup olmadığını sordu. Kız bunu kabul eder gibi konuştu ve sonunda, “Bana Arzığül deyin,” dedi. Borubay bunu memnuniyetle kabul etti. Kız, geçmişini kendisine sormamasını ve Borubay’ın evine alışana kadar evinde yabancı birinin kalmasını istedi. Borubay her iki isteğini de kabul etti.

Borubay Gizemli Kızı Yurda Getiriyor Borubay ile gizemli kız, kimseye görünmemek için kullanılmayan bir patikadan geri döndüler. Özellikle Bakalbay’a yakalanmamaya dikkat ediyorlardı. Gece karanlığında yurda vardılar. Borubay, yıllardır biriktirdiği kadın giysilerinden bir takım çıkarıp kıza verdi. Kız üzerini değiştirdiğinde, yurdun tepesindeki açıklıktan süzülen ay ışığı yüzüne vurdu; genç kız beyaz bir mum gibi parlıyordu. Borubay kuru tezeklerle ateş yakmak istedi. Ancak kız korkup onu durdurdu. Ateşsiz nasıl yaşayacaklarını soran Borubay’a, zamanla ateşe alışacağını ve et pişirmeyi öğreneceğini söyledi. Şimdilik yalnızca süt istiyordu. Borubay ona bir tas süt verdi. Kız sütü büyük bir minnetle içti; Borubay da ayanını içti. Kız, yakında ateş yakmayı ve et pişirmeyi öğreneceğine söz verdi.

Angır-Göl Cenneti

Borubay ve Kız Oykayın’dan Ayrılıyor Borubay, kızdan kendisini bir daha bırakmamasını istedi. Uzun yıllardır yalnız yaşadığını, artık onunla birlikte bir yuva kurmak istediğini söyledi. Kız da onu bulmak için geldiğini ve gidecek başka hiçbir yerinin olmadığını anlattı. Borubay, bu sözleri duyunca Tengri’ye şükretti. Kız, Borubay’dan verdiği sözü tutmasını istedi ve onu yarı yolda bırakırsa başına geleceklerden kendisinin sorumlu olacağını söyledi. Borubay söz verdi. Gece karanlığından yararlanarak yola çıkacaklarını, Oykayın’da kendisinin bulamayacağı hiçbir yer olmadığını söyledi. Bunun üzerine yurtlarını söküp eşyalarını toplamaya başladılar. Her şeyi hazırladıktan sonra gece vakti, kimseye görünmeden yola çıktılar ve Oykayın’dan ayrıldılar.

Angır-Göl’ün Kıyısında Borubay ile Arzığül, sarp kayalıkların arasına gizlenmiş, yolu izi sadece Kekilik-Aşuu geçidinden geçen Angır-Göl’ün kıyısına yerleştiler. Gölün başında altmış kulaçlık bir ejderhanın beklediğine inanan ahali, korkusundan buraya adım bile atmazdı. Ama Borubay bu toprakların kurduydı; buraların ne kadar huzurlu ve el değmemiş olduğunu iyi bilirdi. Tertemiz, küçücük gölün çevresinde boy boy otlar, yemişler ve yaban çiçekleri biterdi; kıyıdaki çamlar ise suyun kenarına dizilmiş upuzun kirpikler gibi duruyordu. Gölün üzerinde ördekler süzülür, bülbüller gece gündüz susmaz, kayalardan gürül gürül bir şelale dökülürdü. Borubay tüm bu güzellikleri hayran hayran seyretti. Arzığül’ün dizinin dibinde, gerçek mutluluğun ne demek olduğunu nihayet o gün anlamıştı.

Evlat Müjdesi

Bakalbay’ın Sözleri Halk Arasında Yayılıyor Bir yıldan kısa bir süre sonra Arzığül hamile kaldı. Buna rağmen Borubay ile Arzığül, insanlardan uzak, Angır-Göl kıyısındaki yalnız yurtlarında yaşamaya devam ettiler. Fakat bu sır uzun süre gizli kalmadı. Onların geceleyin ortadan kaybolduğu ertesi gün, yaşlı Bakalbay kendi kendine, “Zavallı Borubay, altı kulaçlık ak yılanın peşine takılıp Angır-Göl’e gitti,” diye söylendi. Yaşlı adamın bu sözleri yıldırım gibi halk arasında yayıldı. Zaten Angır-Göl’e gitmeye çekinen insanlar, şimdi oraya yaklaşmaktan iyice korkmaya başladılar.

Bir gün Bakalbey, Kekilik-Bel'in eteğinde Borubay'la karşılaştı. Ona daha önce çooru ikinci kez eline almaması gerektiğini söylediğini hatırlattı ve ardından yanında yaşayan güzel kadının insan olmadığını, bir yılanın kızı olduğunu söyledi. Borubay yaşlı adamın sözlerine öfkeleni ve atına binip uzaklaştı.

Arzığül'ün Borubay'a Desteği Borubay yurda döndüğünde Arzığül, onun yüzündeki hüznü hemen fark etti. Ne olduğunu sorduğunda Borubay düşüncelerini gizlemeye çalıştı ve onu kollarının arasına aldı. Arzığül, onun halkını özlediğini anlıyordu. Borubay ise kendisine Arzığül'den başka kimsenin gerekmediğini, onun için Arzığül'ün hem yurdu hem halkı hem de mutluluğu olduğunu söyledi. Fakat Arzığül buna razı değildi. İnsanlardan uzak, yapayalnız bir hayatı sonsuza kadar sürdüremezlerdi. Doğum yaptıktan sonra halkın arasına döneceklerini ve bir toy düzenleyeceklerini söyledi. Bundan sonra birlikte yaşamalarına kimsenin engel olamayacağına inanıyordu. Ancak o gün gelene kadar Borubay'dan Bakalbey'la karşılaşmamasını istedi; çünkü yaşlı adamdan korkuyordu.

Arzığül'ün Doğum Vakti Geliyor Angır-Göl kıyısında Arzığül, doğum vaktinin yaklaşmasını bekliyordu. Sancıları şiddetlenince Borubay'ı yanına çağırıp yapması gerekenleri bir bir anlattı. Önce yurdun tepesindeki açıklığı kapatmasını, kapıyı sıkıca örtmesini ve girişte duran kıl ipe yurdu üç kez çevrelemesini istedi. Ardından kazana su doldurmasını, sonra da yurda girmeden yakınlarda beklemesini söyledi. Gece yarısı yıldızlar gökyüzünü doldurduğunda çocuğun doğacağını, bebeğin ilk ağlayışını duyduğunda gökyüzüne bakmasını istedi. Beyaz bir yıldız kayarsa kız, kuyruğu kızıl bir yıldız kayarsa oğlan doğduğunu anlayacaktı. Çocuğa adını verdikten sonra hiç arkasına bakmadan uzaklaşmalı, yedinci gece ise bebeğin ağladığı saatte, gece yarısı yurda dönmeliydi.

Amanat'ın Doğumu Borubay, ak yurdun önünde sabırsızlıkla bekliyordu. Bir an dalıyor, bir an gökyüzüne bakıp içinden dualar ediyordu. Bütün kaderinin o gece belli olacağını düşünüyordu. Sonunda yurttan bir bebeğin ağlama sesi geldi. Borubay'ın yüreği sevinçle doldu. Hemen göğesini baktı ve uzun kuyruklu, kızıl bir yıldızın kaydığını gördü. Arzığül'ün sözünü hatırladı: Bir oğulları olmuştı. Kibleye dönüp diz çöktü. Ardından çocuğuna Amanat adını verdi ve halkına yararlı, saygın bir insan olması için dua etti. Sonra atına atlayıp uzaklaştı. Kekilik-Bel'in tepesinden son kez geriye baktığında yurdu bile görünmüyordu. Güneş doğarken yurda dönüp oğlunun canını koruması için dua etti. Ardından üç gün boyunca başıboş dolaştı; nerede kaldığını, nereye gittiğini düşünmeden yoluna devam etti.

Bakalbey, Borubay'ı Tekrar Uyarıyor Üçüncü günün akşamında, Borubay tek başına at sürerken Bakalbey aniden seslenip yolunu kesti. Borubay sürüp gitmek istediye de yaşlı adam peşini bırakmadı; tek derdinin onu bekleyen tehlikeden kurtarmak olduğunu söylüyordu. Sonra o güne dek gizlenen gerçeği bir çırpıda döküverdi: Arzığül aslında insan değil, bir yılanın kızıydı. Bakalbey'in dediğine göre Arzığül, başına gelecekleri bildiği için Borubay'a yedi gün boyunca kendisinden uzak durmasını tembihlemişti. Borubay öfkeden deliye döndü, bu sözleri "külliye yalan" diyerek tersledi. Ancak Bakalbey üstelendi; ona hemen eve gidip yurdun keçesinin arasından içeriye bakması için baskı yaptı. Arzığül'ün bembeyaz bir bebek doğduğunu ve birazdan altı kulaçlık dev bir yılanı dönüşeceğini iddia ediyordu. Borubay ona inanmamak için dirense de içini kemiren o şüpheye engel olamıyordu.

Büyük Sır ve Yılan Kızın Hikâyesi

Borubay Yurda Döner Ne yapacağını bilemeyen Borubay, titreyerek öylece kaldı. Bakalbey ise onu iyice köşeye sıkıştırdığından emin, bir gülüyor bir ciddileşip yüzüne bakıyordu. — Hadi, git de kendin gör, dedi. Öfkeden gözü dönen Borubay, Arzığül'e verdiği sözün unutup yurda doğru at sürdü. Ama içten içe hâlâ yaşlı adamın sözlerine inanmıyordu. Yurda yaklaşınca atından indi, onu biraz uzağa bağladı ve tek başına ilerledi. Bakalbey yanılmışsa kimseye görünmeden geri dönecekti. Yurdun keçesine yaklaştığında içeriyi gizlice gözetledi. O anda gördükleri karşısında kanı dondu. Arzığül'ün başı hâlâ insandı, ama boynundan aşağı bütün bedeni yılanı dönüşmüştü. Küçük bebek ise annesinin memesini emiyordu.

Arzığül Borubay'a Gerçeği Anlatıyor Borubay korkuyla geri çekildi. Tam uzaklaşacakken Arzığül başını kaldırdı.

— Beni dinlemedin, sonunda beni bu hâle getirdin. Şimdi çocuğun yetim, sen de dul kalacaksın. Birazdan birbirimizi bir daha göremeyeceğiz, zavallım.

Sesi gittikçe zayıflıyordu. — Gel içeri, sana anlatacaklarım var. Bebek ağlayınca Borubay hemen içeri girip onu kucağına aldı. Arzıgöl kapıyı biraz daha açmasını istedi. Borubay yanına oturduğunda, bedeninin yavaş yavaş yılanı dönüştüğünü, yalnızca başının insan kaldığını gördü.

— Bu çocuğa ne olacak? Onu nasıl büyüteceğim? diye hıçkırdı. Arzıgöl onu teselli etti: — Sen de ölme. Hiç değilse birimiz bu çocuk için yaşayalım. Onun ne suçu var?

Ardından başlarına gelenleri ve kendi kaderini anlatmaya başladı.

Çocukluğum “Ben doğduğum günden beri hareketli, meraklı bir yilandım. Annemle babam beni çok sever, ne istersem yaparlardı. Biraz da bu yüzden şımarık büyüdüm. Ama zekiydim de. Başkalarının fark etmediği şeyleri görür, kimsenin sezmediğini önceden hissederdim. Herkes buna şaşar, beni överdi. Meğer bütün bu merakım bir gün başıma iş açacakmış. Diğer yılanlar gibi yedikten sonra inime çekilip uyumayı sevmezdim. Şafak söküp kuşlar ötmeye başladığında hemen dışarı çıkar, gökyüzünü seyrederdim. Güneşin ilk kızılığını izlemeye doyamazdım. Sıcak bir taşın üzerine kıvrılıp saatlerce yatmak en büyük zevkimdi.

Ateş “Yağmuru, çağılayan suları, pınarları, gök gürültüsünü, şimşeği severdim. Ama biz yılanların ateşten ödü kopardı. Annem, şimşeğin ateşin kaynağı olduğunu söylerdi. Bu yüzden ateşin bizim en büyük düşmanımız olduğuna inanırdım. Kuru otların tutuşmasıyla nice yılanın yanarak öldüğünü anlatırdı. Yazın su kenarlarında, yemyeşil otların arasında yaşardık. Sonbaharda ise terk edilmiş eski mezarlara çekilirdik. İçleri kuru ve sıcak olur, fare de eksik olmazdı. Ama bazen şimşek kuru ormana düşer, yangın çıkardı. Alevler o kadar çabuk yayılırdı ki kaçmaya fırsat bulamazdık. Kimi ininde yanar, kimi dumandan boğulurdu. Ateşten kurtulmanın tek yolu suya kaçmaktı.

İnsanlar ve Biz “İnsanlar bizi tanımadan yilandan korkuyor. Söylenen her şeye inanma. Biz insanların hayatına her zaman merak duymuşuzdur. Hele ateşi ellerinde tutabilmeleri bana hep şaşırtıcı gelirdi. Ateşi evlerinde yakar, onunla ısınır, onu kendi isteklerine göre kullanırlar. Bence insanın en büyük özelliklerinden biri de budur. Ama biz yılanlar durup dururken kimseye saldırmayız. Kendi hâlimizde yaşar, kimseye ilişmeyiz. Buna rağmen insanlar kötü ve acımasız kimselere neden ‘yılan’ der, hiç anlamam. Oysa sevmesini, sadık kalmasını, dostluk kurmasını da bilen biziz. Bir insanın nasıl biri olduğunu daha ilk karşılaşmada anlayabiliriz. Özellikle sesinden hemen tanırız. Bu konuda benim sezgilerim herkesten güçlüydü.

Benim Gibi Bir Yılan “Ben küçükken de çok hareketliydim. Yazın uyumak bile istemezdim. Dağların, ormanların ve bozkırların sesi hoşuma giderdi. Bülbüllerin ötüşü, suların şırıltısı, rüzgârın sesi beni kendimden geçirirdi. Ay ışığında yakındaki küçük göle girer, balıkların peşinden koşup onlarla oynardım. Beni görür görmez derinlere kaçarlardı. Karnım tokken, onları yemek gibi bir niyetim de yokken neden kaçtıklarını bir türlü anlayamazdım. Hatta bazen gidip anneme şikâyet ederdim. O da bana güler, ‘Sen de çok safsın,’ derdi. İlkbahar sellerinde bile suya girmekten kendimi alamazdım. Akıntıya kapılır, sonra güç bela karşı kıyıya çıkardım. Hayatın tadına doyamaz, sürekli yeni şeylerin peşinden giderdim. Ta ki bir gün ilk kez bir insanla karşılaşana kadar.

Arzıgöl ile Çocuğun Dostluğu “Ben bir yilandım; ama o yaz, insanlara karşı içimde daha önce hiç hissetmediğim bir yakınlık doğdu. Çümkök yaylasındaydık. İnimizin yakınına büyük, ak bir boz üy kurulmuştu. İnsanların seslerini dinlemek hoşuma gidiyordu. Bir gün dayanamayıp yurda girdim. Beşikte uyuyan bir çocuk gördüm. Yanına sokulup onu uzun uzun seyretdim. Gözlerini açıp bana gülümsediğinde içim ısındı. Ona sarılıp küçücük bedenine dolandım ve sıcak göğsünün üzerinde uyuyakaldım. Annesi beni görünce çığlık attı, ama yaşlı bir kadın üzerime süt serpip bana dokunmamalarını söyledi. O günden sonra çocukla dost olduk. Sesini yüzlerce çocuk arasından bile tanırdım. Ailesi yaylaya gelmeyince onu öyle özledim ki, ilk kez bir insana böylesine bağlandığımı anladım.”

O Yaz Yaşananlar “Bir yaz, başımıza gelen en korkunç olaylardan birine tanık olduk. Bizim yuvamızın biraz yukarısında, büyük beyaz bir kayanın altında başka bir yılan ailesi yaşardı. O yaz onların yakınına bir boz üy kurulmuştu. Akşam serinliği çökerken birkaç meraklı yavru yılan yurda giriverdi. Kadın onları görüp ‘Yılan!’ diye bağırınca ev sahibi Karabek içeri daldı ve zavallıların ikisini ayakları altında ezdi. Diğerleri yuvaya kaçtı. Karabek peşlerinden gidip yerini öğrendi. Sonra bir kazan kaynar suyu yuvaya döktü. İçerideki yılanların kıvrınarak can verişini uzaktan izledik. O gün insanların içindeki acımasızlığı ilk kez gördük.

Bakanooz'un Karabek'le Hesabı “Yılanların başındaki Bakanooz o sırada dışarıdaymış ve böylece hayatta kalmıştı. Başında beyaz bir boynuzu vardı. Ailesinin ölümünden sonra yanıma gelip ağladı, öç alacağını söyledi. Annemle babam onu teselli edip insanların hepsinin kötü olmadığını anlattılar. Ama Bakanooz'un içindeki öfke dinmedi. Bir gün Karabek'i kırmız içip düz bir taşın üzerinde uyurken buldu. Onu uykusunda sokmayı kendine yakıştırmadı; uyanmasını bekledi. İkisi uzun süre birbirine bakarak karşı karşıya durdu. Karabek'in gücü gitgide tükeniyordu. Tam o sırada karısı uzaktan adını haykırdı. Karabek başını çevirince Bakanooz fırsatı bulup boğazından soktu. Karabek oracıkta yere yığıldı. Daha sonra insanlar bir boz kısırak kurban edip kanını Bakanooz'un yoluna serptiler ve yılanlardan af dilediler. Böylece aralarındaki düşmanlık sona erdi.”

Taliplerim “İlkbahardan beri bana talip olan çok erkek çıktı, ama hiçbirini kabul etmedim. İçimde, bu yıl hayatımda önemli bir şeylerin değişeceğine dair garip bir his vardı. Yılanların dünyasında aşk insanlarınkinden farklıdır. Hiçbir erkek dişiyi zorla elde edemez. Önce kendi aralarında mücadele eder, en güçlü olan dişinin yanında kalmaya hak kazanır. Ama o zaman bile son sözü dişi söyler. Bir zamanlar bana gönül veren iki erkeği ağır yaralamıştım. Ölmek üzereyken bile bana öfke duymadılar. O zaman sevginin bütün canlılarda aynı olduğunu düşünmüştüm. Meğer benim kaderim çok daha farklıymış.

İnsan Olma Şartı ve Ana Yüreği

Borubay'ı İlk Gördüğüm Gün “Bir gün büyük bir nehrin kıyısında güneşlenirken ormandan gelen güzel bir ses duydum. Daha önce böyle bir ezgi işitmemiştim. Doğadaki her sesi birbirinden ayırabiliyordum; ama bu ses hepsinden farklıydı. Kuşların ötüşü, suyun akışı, rüzgârın sesi sanki tek bir ezgide birleşmişti. Farkına bile varmadan sesin peşine düştüm. Sonunda seni, Borubay'ı, ağaçların altında çoor çalarken gördüm. Ak alnın, ince burnun ve kara gözlerin dikkatimi çekti. Elindeki sade görümlü çoor ise bana bir mucize gibi geldi. Sonra uyuyakaldın. Seni uzun süre izledim. Çaldığın ezgi, sanki acılarını, yalnızlığını ve kaybettiğin sevgiyi anlatıyordu. Senin yaşadıklarını kendi derdim gibi hissettim.

İnsan Olup Borubay'la Evlenmek İstedim “O günden sonra senden ayrılamadım. Nereye gitsen peşinden gittim, çoorunu her çalışında seni dinledim. Annemle babam sonunda ne olduğunu anladılar. Bana çoorun büyüsunü hiçbir zaman tamamen kaybetmediğini söylediler. Derin bir acıyla çalındığında, içindeki gücün binde biri bile yeniden canlanabiliyormuş. Beni de uyardılar: Böyle devam edersem çoor beni bir gün insana dönüştürebilirmiş. Bunu duyunca içten içe sevindim. Güzel bir kadın olup seninle evlenmek, Borubay, seni mutlu etmek istiyordum. Annemle babam beni vazgeçirmeye çalıştı ama kararım kesindi. Sonunda annem, soyumuzun yılanların hükümdarı Şahimardan'dan geldiğini ve ancak bin yılda birimizin insan olabildiğini anlattı. Fakat insan olarak kalabilmem için insanlara özgü üç türlü şefkatin bedenime ve kanıma işlemesi gerekiyordu. Yoksa yeniden yılanla dönüşecek ve hiçbir yere ait olmadan yalnız başıma ölecektim.”

Üç Tür Sevgi Annem, insanların hepsinin aynı olmadığını söyledi. Aralarında iyi kalpli, şefkatli, sevgi dolu insanlar da vardı. Ama insanlığın gerçekten değişip herkesin merhametli olması için daha çok uzun yıllar geçmesi gerekecekti. Çünkü insanı değiştiren şey, emek vermek ve durmadan çalışmaktır. Ne var ki herkes çalışmak istemiyor, bazıları kendi rahatını başkalarının emeğiyle sağlamaya çalışıyordu. İnsan zenginleştikçe daha fazlasını istiyor, bir türlü dünyaya doymuyordu. Annem bana, insanı gerçekten insan yapan üç sevgi olduğunu söyledi: aşkın sevgisi, insanların birbirine duyduğu şefkat ve anneye çocuk arasındaki sevgi. Bu sevgiler olmadan insan gerçek anlamda insan olamazdı.

Bir Annenin Son Özlemi Ne olursa olsun, aşkı tattığım için mutluyum. Sevdim, sevildim, kadın oldum ve bir çocuk dünyaya getirdim. Ama şimdi, karnımı boşaltmış olsam da yüreğimde hâlâ büyük bir boşluk var. Çocuğumun gülüşünü göremedim, onun tatlı “Anne” sözünü duyamadım. Dokuz ay boyunca onu taşıdım; onu kucağıma alıp sevmek, ağladığında gözyaşlarını silmek, yüzünü öpmek ve büyüüp serpildiğini görmek isterdim. Ama artık bunların hiçbirini yaşayamayacağım. Hayatta her zaman bir ukde kalıyor. Sizden tek isteğim, çocuğuma iyi bakın, o küçücük canı sakın incitmeyin. O, benim aşkımdan, kanımdan ve canımdan doğdu. Son nefesime kadar onu unutmayacağım.

Bir Annenin Fedakârlığı Bebek ağlayınca Börübay, çaresizlik içinde Arzigül'e baktı. “Sen olmayınca bu çocuğa nasıl bakacağım? Daha minicik, ne yapacağımı bilmiyorum. Hiç olmazsa bana bir yol göster,” dedi.

Arzıgöl elini uzatmasını söyledi. Sonra dayanılmaz bir acıya katlanıp bir gözünü çıkardı ve Börübay'nin avucuna bıraktı. "Çocuk acıkıp ağladığında bunu ağzına ver. Emip biraz sustuğunda temiz bir kaba koy. Bir yaşına gelene kadar başka yiyeceğe ihtiyacı olmaz," dedi. Börübay gözyaşlarına boğuldu. Bir annenin çocuğu için neleri göze alabileceğini o an anladı. Arzıgöl, kendi canından bile vazgeçerek yavrusunu yaşatmaya çalışıyordu.

İnsanlara Dair Arzıgöl, Börübay'den artık kendisini aramamasını istedi. Arzıgöl bir yılan dönüşmüştü, Börübay ise bir insandı. Börübay'nin onu bu hâliyle görünce ürkmesinden, çocuğunun da korkmasından çekiniyordu. Sonra insanları anlatmaya başladı. İnsanların güçlüğünün karşısında boyun eğdiğini, yoksula ve çaresize ise çoğu zaman sırt çevirdiğini söyledi. Dedikoduya hemen inanmaları, birbirlerini birbirine düşürmeleri de insanların kötü huylarındandı. Ağgözlülük, kıskançlık, acımasızlık ve çıkarıcılık her yerdeydi. Arzıgöl artık annesinin sözlerini çok daha iyi anlıyordu: İnsanlar henüz gerçek anlamda insan olamamışlardı. İçlerindeki kötülüklerden arınmaları için daha çok yol vardı.

Çocuğuna İyi Bak Arzıgöl'ün Börübay'den son bir isteği vardı: Çocuğunu gözünden sakınması. Börübay ona babalık sevgisini hiç esirgememeli, fakat Arzıgöl'ün bir yılan dönüştüğünü asla anlatmamalıydı. Çocuk büyüüp annesini sormaya başladığında, Arzıgöl'ün doğum sırasında öldüğünü söylemeliydi. Bir gün mezarını sorarsa da eski bir mezarı göstermeliydi. Çocuk annesini özleyip ağladığında onu teselli etmeli, gerekirse dedikodulardan uzaklaşmak için köyü bile terk etmeliydi. "Beni sakın arama," dedi Arzıgöl. "Bundan sonra kendi kaderimi yaşayacağım. Ama sen çocuğumuzu koru. Ona sevgini esirgeme."

Elveda Arzıgöl artık gitmek zorundaydı. "Hoşça kal, sevgilim. Senin sevginle ısındım; ben de sana bütün kalbimle bağlandım. Sen benim hem mutluluğum hem de en büyük acımsın," dedi. Sonra yavaşça sürünerek obadan uzaklaşmaya başladı. Börübay arkasından ağlayarak seslendi: "Seni bir gün bulmak istersem nerede arayacağım?" Arzıgöl durmadı. "Beni arama," diye karşılık verdi. "Ama ille de arayacaksan önce Turna-Göl'e bak. Orada bulamazsan Yeşil-Göl'e git." Börübay onu gözden kayboluncaya kadar izledi. Arzıgöl uzaklaştı ve geride yalnızca yarım kalmış sevgilerinin acısını bıraktı.

Kavalın Büyüsü ve Mucizevi Kavuşma

Dile Gelen Kaval Borubay, Turna Gölü'nden biraz uzakta boz üyünü kurup oğluyla yaşamaya başlar. Her sabah, çocuk uyurken gölün kıyısına gider ve kavalını çalar. Arzıgöl sudan çıkıp etrafı dinlerken kavalın sesi ona doğanın bütün güzelliklerini anlatır. Güneşi, çiçekleri, kuşları, geyikleri ve ormanda dolaşan hayvanları sanki gözleriyle görür. Ardından kavalın sesinden oğlunun gülüşünü ve oyunlarını duyar. Çocuğunun büyüdüğünü fark ettikçe Arzıgöl'ün içi mutlulukla dolar. Borubay onun sevincini gördükçe çalmaya devam eder. Arzıgöl artık hayattan umudunu kesmenin yanlış olduğunu düşünür. Görmeden de hayatın güzel olabileceğini anlar ve Borubay'a gönülden teşekkür eder.

Bir Annenin Mutluluğu Borubay öğlen ve akşamları da gölün kıyısına gelir; sonbaharda, fırtınalı kış günlerinde bile kavalını çalmayı bırakmaz. Oğlu yanındayken boz üyünün önünde çalar ve kavalın sesi mutlaka Arzıgöl'e ulaşır. Arzıgöl, evde olup bitenleri bu seslerden öğrenir. Özellikle oğlunun konuşmasını, kahkahalarını ve çocukça yaramazlıklarını duyduğunda kendini yeniden ailesinin yanında hisseder. Bazen bir yılan olduğunu bile unuttur. Yedi sekiz yıl böyle geçer. Borubay da artık yalnız değildir; bütün sevgisini oğluna verir. Çocuk bir gün annesini sorunca Borubay onu eski, yalnız bir mezara götürür. Çocuk, annesinin orada olduğuna inanır ve mezarı her ziyaret ettiğinde onunla buluşmuş gibi huzur bulur.

Annesinin Peşinden Çocuk annesini hep merak etmişti. Ne zaman annesini sorsa Borubay ona gölün kıyısındaki o yalnız mezarı gösterip annesinin orada yattığını söylerdi. Bir gün annesine duyduğu özleme dayanamayarak mezara tek başına gitti. Mezarın başında boynu bükük otururken yaşlı Bakalbay'la karşılaştı. Bakalbay, o mezarda yatan kadının yıllar önce öldüğünü, çocuğun annesinin ise hâlâ hayatta olduğunu söyledi. Annesinin gölde bir yılan olarak yaşadığını öğrenen çocuk buna inanmadı. Tam o sırada Borubay'ın kavalının sesi duyuldu. Çocuk göle doğru koştu. Oğlunun sesini duyan Arzıgöl korkuyla uzaklaşmaya başladı. Çocuk hiç düşünmeden suya atladı ve "Anne!" diye seslenerek onun peşinden yüzdü.

Anne ile Oğlunun Kavuşması Çocuk, kör beyaz yılan ulaştığında hiç korkmadı. Hemen ona sarılıp hıçkırma hıçkırma, "Anne! Anne!" diye ağlamaya başladı. Arzıgöl de oğluna sıkıca sarıldı. Onun nefesini ve

kokusunu yeniden hissetmek tarifsiz bir mutluluktur. Gözlerinden yaş yerine kan süzöldü. Tam o sırada çocuğun gözyaşları Arzıgül'ün gözlerine damlamaya başladı. Her damlayla gözleri yeniden görmeye başladı ve bir anda güzel bir kadına dönüştü. Üçü birbirine sarılıp hem ağlayarak hem gülererek gölden çıktılar. Güneş de tam o sırada yüzünü gösterdi. Sanki doğa bile onların kavuşmasına sevinmiş, dünya bir anda daha güzel olmuştu.

Üç Sevginin Sırrı Bakalbay onları sessizce izledi, sonra kavuşmalarını kutladı. Arzıgül saygıyla eğilip ona teşekkür etti. Sohbet ilerledikçe konu sevgiye geldi. Bakalbay, daha önce söz edilen üç sevginin gücüne inanmadığını itiraf etti. Ama şimdi yanıldığını görüyordu. Özellikle anne ile çocuk arasındaki sevginin hiçbir şeye benzemediğini anlamıştı. Arzıgül gülümsedi; çünkü o sevgi sayesinde yeniden insan olmuştu. Yine de Bakalbay'a göre insanın gerçekten mutlu olması için bu üç sevgi bile yeterli değildi. Sonra onlara bir hikâye anlatmayı teklif etti. Hikâyenin asıl dinleyicisinin küçük çocuk olduğunu söyledi. Arzıgül oğluna sarılarak, "Çocuk içinse anlat," dedi.

Aslan ile Kaplan'ın Hikâyesi

Ormanın İki Güçlüsü Bakalbay taşın üzerine bağdaş kurup oturdu ve anlatmaya başladı: — Vaktiyle uçsuz bucaksız bir ormanda Aslan'la Kaplan yaşarmış. Ormandaki bütün hayvanlar ikisinden de çekinir, onları gördüğünde saygıyla kenara çekilmiş. Aslan, ormanda dolaşırken kendini ormanın kralı sayarmış. Kaplan da ondan aşağı kalır mıymış? O da kendi gücüne güvenirmiş.

Oysa ikisi de aynı ormanda yaşar, aynı dereeden su içermiş. Fakat bunu hiç düşünmezlermiş. Günlerden bir gün, küçük bir fare çıkıp ikisinin arasına nifak sokmuş. İşte bütün mesele de oradan başlamış.

Küçük Farenin Yalanı Momoloy adında küçük bir fare, Aslan'ın ininin yakınında yaşarmış. Zamanla Aslan'a sokulmuş, onun güvenliğini kazanmış. Sonra bir gün kulağına eğilip: — Kaplan'ın sana karşı hiç iyi niyeti yok. Seni ortadan kaldırıp ormana tek başına hükmetmek istiyor, — demiş.

Aslan'ın aklına kurt düşmüş. Öfkelenmiş, köpürmüştü.

Momoloy bununla da yetinmeyip bu kez Kaplan'ın yanına gitmiş. — Aslan seni gözüne kestirmiş. Bir fırsatını bulsa seni öldürecek, — diye onu da kandırmış.

Böylece iki güçlü hayvan birbirinden şüphelenmeye başlamış. Küçük bir farenin birkaç sözü, iki eski komşuyu birbirine düşman etmeye yetmiş.

Öfkeyle Gelen Kavga Sonunda Aslan öfkesine yenilmiş ve Kaplan'ın üzerine yürümüş. Kaplan da geri durmamış. İki uzun süre boğuşmuş, sonra Kaplan canını kurtarmak için kaçmaya başlamış. Aslan peşini bırakmamış.

Ormanın içinde nefes nefese birbirlerini kovalarken ikisinin de gücü tükenmeye başlamış.

Yine de ikisi de vazgeçmemiş. Aslan, Kaplan'ı yakalayabilmek için Tanrı'ya yalvarmış. Kaplan da kurtulmak için dua etmiş. Her biri kendi kendine, "Tanrı beni korur," diye düşünmüş. Oysa ikisi de aynı şey için dua ediyordu. Onları birbirine düşüren ise küçük bir farenin uydurduğu yalandan başka bir şey değildi.

Adalet Aslan, Kaplan'ın peşinden koşarken bir anda derin bir çukura yuvarlandı. Kaplan geri dönüp yuvarlıktan ona bakarak alay etmeye başladı.

Aslan çaresizlik içinde Tanrı'ya yakarır:

— Bu nasıl adalet? — diye sordu.

O anda derinden gelen bir ses duyuldu:

— Adalet yerini buldu. Sen yaşayacaksın, ama artık özgür olmayacaksın.

Aslan kurtarıldı ve bir kafese kapatıldı. Kaplan ise kendini özgür sanarak yoluna devam etti.

Fakat biraz sonra etrafına bakınca onun da demir parmaklıklarla çevrili olduğunu gördü.

İkisi de özgürlüğün değerini ancak kaybettiklerinde anlamıştı.

Hayatın Değeri Günler geçtikçe Aslan ile Kaplan, başlarına gelenleri düşünmeye başladılar. Tanrı hiçbirinden yana değildi; ikisine de yaptıklarının karşılığını vermişti. Bir zamanlar farkına bile varmadıkları güzellikleri şimdi kafeslerin ardından seyrediyorlardı: masmavi gökyüzü, güneş, dağlar, ormanlar, akan nehirler ve bereketli topraklar...

O zaman anladılar ki insanı mutlu eden şey sahip olmak değil, özgürce yaşamak ve kendi emeğiyle ayakta durmaktır.

Hayat da sandıkları kadar uzun değildi; bir anda sönüp gidebilecek küçücük bir ışık gibiydi. Her sabah güneş doğduğunda ikisi de ona selam vermeye başladı. Güneş ise sıcak ışıklarıyla sanki onların selamını karşılıyordu.

Özük Boyunun Doğuşu Bakalbay hikâyesini bitirince Borubay'a, Arzığül'e ve çocuklarına dönüp içtenlikle dua etti: "Mutlu olun, evinizden bereket hiç eksilmesin." Sonra atına binip uzaklaştı. Borubay, Arzığül ve çocukları, yaşlı adamın anlattıklarını bir süre kendi aralarında konuştular. Bu kez Bakalbay'ın gerçekten gönülden dua ettiğine inanmışlardı.

Sonra halkın arasına dönüp büyük bir toy yaptılar ve mutlu bir hayat sürdürdüler. Yıllar geçtikçe çocukları ve torunları çoğaldı, sonunda ayrı bir boya dönüştüler. Yılan anneden geldikleri için onlara Özükler boyu dendi. Özükler neşeli, güzel sesli, gururlu ve cesur insanlardı. Ama Bakalbay'ın dediği gibi, insanı asıl değerli kılan kin tutmak değil; adaletli, merhametli ve affedicidir.

KARAKTER ANALİZİ

Borubay

Borubay, eserin merkezinde yer alan, ömrü gurbet ve hasretle geçmiş bir yığittir. Aslen Andicanlı olan bu *maharetli* zanaatkâr, sadece elleriyle ağaca şekil vermekle kalmaz, içindeki derin kederi babasından kalan kavalına üfler. Sevdiği kadın uğruna yurdunu terk edip kuzeyin ıssız vadilerine sığınması, onu hem trajik bir âşık hem de *dirayetli* bir sürgün yapar. Borubay, doğaüstü bir aşkın sonucunda ortaya çıkan Özük boyunun atası olarak, geleneklerine bağlılığı ve koruyucu babalığıyla efsanede önemli bir yere sahiptir. Onun hikâyesi, sabrın ve emeğin hikâyesidir.

Maharetli Borubay, göçebe hayatın önemli bir parçası olan yurt iskeletini yapmadaki ustalığıyla tanınır. Söğüt dallarını büküp bir ailenin yuvasını kurmak, onun için sadece bir iş değil, bir yaşam biçimidir. Eli her işe yatkındır; ağaçtan yurt, gümüşten takı, demirden eşya yapabilir. Yerleştiği her yerde, pazarlık bile etmeden sessizce işini yapması, zanaatına ve emeğine verdiği değeri gösterir. Bu ustalığı, ıssız dağ başlarında bile kendi başına yaşayabilmesini ve yokluktan bir hayat kurmasını sağlar. Mahareti, Borubay'ın hayata tutunmasını sağlayan en önemli özelliklerinden biridir.

Dertli Borubay'ın ruhu, kaybettiği anne babasının ve geride bıraktığı vatanının acısıyla doludur. İçindeki dinmeyen hüznün, kavalının sesinde hayat bulur. Onun kederi sıradan bir üzüntü değildir; dağları ve taşları bile etkileyen güçlü bir duygudur. Kavalını her üflediğinde çıkan yanık ses, yılan kız Arzığül'ü ona çeken asıl güç olur. Borubay, acısını içinde biriktirip sanata dönüştüren bir ozan gibidir. Hasretin ve yalnızlığın yükünü kavalının sesiyle hafifletmeye çalışırken, aslında efsanenin bütün duygusal yükünü de taşır. Hüznüyle bile çevresindekileri etkileyebilen derin bir karakterdir.

Gözü Kara Borubay, haksızlığa ve sevdiği kadının elinden alınmasına boyun eğmeyecek kadar cesur bir adamdır. Bu özelliği, sevdiği kızı parasıyla almaya çalışan yaşlı adamı öldürmesiyle açıkça görülür. Töre ve güce karşı gelmekten korkmaz; aşkı uğruna canını ortaya koyup katil olmayı ve sürgüne gitmeyi göze alır. Bu atak ve korkusuz tavrı, hayatının yönünü tamamen değiştirirse de Borubay pişman olmaz. Fevri kararlar alabilen bu yürekli adam, sevdiğini korumak için dünyayı karşısına alabilecek bir iradeye sahiptir. Gözü karalığı, onun hem felaketi hem de efsanesinin başlangıcı olur.

Dirayetli Yurdundan kaçtıktan sonra Oykayın'ın ıssızlığında, kimsenin cesaret edemediği Angır-Göl kıyısında yaşaması, Borubay'ın ne kadar dirençli olduğunu gösterir. Halkın ejderhalardan korktuğu için yaklaşmadığı bu gizemli topraklarda kendine huzurlu bir dünya kurar. Karısının doğaüstü sırrı ortaya çıktığında bile sarsılmaz; yalnız kalsa da hayata küsmez. Oğlunu tek başına büyütürken karşılaştığı zorluklara, toplumun yargılarına ve tabiatın sertliğine karşı göğüs gerer. Dirayeti, sadece hayatta kalmasını sağlamaz; aynı zamanda Özük boyunun kurucu babası olarak sahip olduğu saygınlığın temelini oluşturur.

Müşfik Arzığül'ün göle dönmesinin ardından Borubay, bütün sevgisini ve ilgisini oğluna veren şefkatli bir babaya dönüşür. Bebeğini, karısının vasiyeti üzerine büyük bir özenle tek başına büyütür. Bir

yandan oğlunu köydeki dedikodulardan korurken, diğer yandan ona annesinin yokluğunu hissettirmemeye çalışır. Müşfikliği, her gün kavalını göl kıyısında çalarak hem karısıyla bağıını sürdürmesinde hem de oğlunun ruhunu beslemesinde görülür. Sert ve fevri gençlik yıllarının yerini zamanla şefkatli ve koruyucu bir babalık alır. Borubay'ın babalık sevgisi, efsanenin en zor anlarında bile kendini gösterir.

Arzigöl (Yılan Kız)

Arzigöl, eserin en dokunaklı ve gizemli kahramanlarından biri, Özü boyunun da annesidir. Soyu yılanlar şahına dayanan Arzigöl, doğuştan gelen merakıyla kendi dünyasının sınırlarını aşarak insan olma yoluna çıkar. Hikâyesi, bir yılanın soğuk dünyasından insanın sıcak kalbine uzanan bir dönüşümün hikâyesidir. Aşkı uğruna biçim değiştirmesi, evladı için canından vazgeçmesi ve sadakatıyla büyü bozması, onu efsanenin en güçlü karakterlerinden biri yapar. Arzigöl, sadece bir eş veya anne değil, aynı zamanda merhametin ve sadakatin güçlü bir temsilcisidir.

Meraklı Arzigöl, kendi türünün alışkanlıklarından farklı olarak dünyayı ve insanları keşfetmeye büyük ilgi duyar. Diğer yılanlar gibi ininde uyumak yerine şafak vaktini beklemeyi, kuşların ötüşünü dinlemeyi ve insanların ateşle olan ilişkisini gözlemlemeyi sever. Bu dinmeyen merakı, onu Borubay'ın büyü kavalının peşinden gitmeye iter. Merakı, yalnızca çevresini değil, bütün hayatını değiştirir; bilmediği bir dünyaya adım atma cesaretini buradan alır. Arzigöl için merak, korkuyu aşmasını ve aşkla tanışmasını sağlayan ilk adımdır.

Merhametli Arzigöl'ün kalbi, bütün canlılara karşı büyük bir merhamet taşır. Henüz bir yılan iken bile bir insan bebeğiyle dostluk kurabilmesi, içindeki şefkati gösterir. Borubay'ın yalnızlığını ve çaresizliğini hissettiğinde, ona mutluluk vermek için kendi yılan biçiminden vazgeçmeyi kabul eder. İnsanların hatalarını ve acımasızlıklarını görse de onlara kin duymaz. Merhameti, efsaneye göre insana dönüşmesini sağlayan en önemli güçlerden biridir. Arzigöl, karşılık beklemeden seven ve başkasının acısını dindirmek için kendi rahatından vazgeçebilen bir karakterdir.

Asil Arzigöl, kökleri yılanlar şahı Şahimardan'a uzanan soylu bir boyun kızıdır ve bu asalet davranışlarına da yansır. Onun asaleti sadece soyundan değil, ağırbaşlı ve gururlu duruşundan da gelir. İnsana dönüşmenin getirdiği riskleri ve bin yılda bir gelen bu fırsatın önemini vakarla karşılar. Büyü bozulup eski hâline dönmek zorunda kaldığında bile sızlanmaz; onurunu koruyarak kocasından sadece evladını yaşatmasını ister. Zor zamanlarda bile zarafetini kaybetmemesi, onun ruhundaki asaleti gösterir. Arzigöl, hem yılanların dünyasında hem de insanların arasında bir prenses gibi hatırlanır.

Fedakâr Arzigöl, efsanedeki en çarpıcı fedakârlık sahnesinin kahramanıdır. Büyü bozulup göle dönmek zorunda kaldığında, kendi acısını bir kenara bırakır ve tek düşüncesi olan yavrusunun hayatta kalması için uğraşır. Bebeği Amanat'ın karnını doyurabilmesi için kendi gözünü çıkarıp vermesi, bir annenin yapabileceği en büyük fedakârlıklardan biridir. Bu olay, onun sevgisinin hiçbir sınır tanımadığını ve canından bile vazgeçebileceğini gösterir. Kendi ışığını oğlunun karnı doysun diye feda eden Arzigöl, Özü boyunun temellerini bu büyük fedakârlıkla atar. Onun fedakârlığı, annelik sevgisinin gücünü gösterir.

Vefalı Arzigöl, yıllarca gölün karanlık derinliklerinde kör bir yılan olarak yaşasa da ailesine karşı vefasını kaybetmez. Kendisine verilen söz tutulmadığı hâlde öfkeye kapılmaz; Borubay'ın kavalının sesini dinleyerek ailesiyle olan bağıını sürdürür. Sabırla bekler, oğlunun büyümesini uzaktan izler ve kalbindeki aşkı hiç kaybetmez. Vefası, zamanın ve ayrılığın ötesindedir; umudun tükendiği yerde bile sevgisine sadık kalır. Bu sadakat, sonunda oğlunun döktüğü masum gözyaşlarıyla karşılığını bulur. Arzigöl, vefanın sadece bir söz olmadığını, en büyük engellere rağmen sevgiyi koruyabildiğini gösteren bir efsane kahramanıdır.

TEMALAR

Sevginin Gücü

Hikâyede sevgi, insanı olduğu yerde bırakmayan bir duygu olarak işlenir. Arzıgül'ün Borubay'a duyduğu aşk bunun en güzel örneğidir. Arzıgül bir yilandır; Borubay ise bir insandır. Buna rağmen Borubay'ın kavalından yükselen sesi dinledikçe onun hüznünü ve yalnızlığını hissetmeye başlar. Borubay'a duyduğu yakınlık zamanla öylesine güçlenir ki kendi dünyasını bırakıp onun yanında olmayı ister. İnsan olmak istemesinin ardında da bu sevgi vardır.

Hikâyede insan olmanın anlamı da bu noktada ortaya çıkar. Arzıgül'ün annesi, insan görünümüne sahip olmanın tek başına yeterli olmadığını söyler. İnsan kalabilmek için sevdiğine duyulan aşkın, anne sevgisinin ve canlılara karşı merhametin birlikte bulunması gerekir. Arzıgül'ün yaşadıkları bu üç sevginin de karşılığını gösterir. Borubay'a olan aşkı onu değiştirmiş, Amanat'a duyduğu annelik sevgisi ise onu büyük bir fedakârlığa götürmüştür.

Arzıgül'ün Amanat için gözünü vermesi, anne sevgisinin hikâyedeki en çarpıcı örneklerinden biridir. Daha sonra Borubay'ın şüphesi büyüye bozar ve Arzıgül kör bir yılan olarak göle geri döner. Fakat Amanat'ın annesine olan sevgisi her şeyi yeniden değiştirir. Masum gözyaşları Arzıgül'ün gözlerine düştüğünde büyü bozulur ve Arzıgül yeniden insan olur. Böylece hikâyenin sonunda sevginin yalnızca insanı değiştiren değil, kaybedileni geri getiren bir güç olduğu görülür. Özüklər boyunca bu efsanesi, sevginin aileyi bir arada tutabileceğini ve kırılanı yeniden onarabileceğini anlatır.

Örnek Sahne: Borubay'ın kaval çaldığı sahne, Arzıgül'ün ona karşı duyduğu sevginin nasıl başladığını gösterir. Borubay yalnızlığını ve içindeki acıyı kavalının sesiyle anlatırken Arzıgül bu sesi dinler. O, yalnızca güzel bir ezgi duymaz; Borubay'ın hüznünü de hisseder. Daha onunla konuşmadan, hatta onu tanımadan, içindeki acıya karşılık verir. Arzıgül'ün insan olmak istemesi de böyle başlar. Onun için insan olmak, Borubay'a daha yakın olmanın ve onun yanında olabilmenin yolu hâline gelir. Bu sahne, sevginin bazen iki insanın birbirini tanımasıyla değil, bir başkasının acısını hissedebilmekle başladığını gösterir.

Anne Sevgisi ve Fedakârlık

Bazı sevgiler karşılığında hiçbir şey beklemez. Arzıgül'ün Amanat için yaptıkları da böyledir. Borubay'ın sözünü bozmasıyla insan olarak kurduğu hayat sona erer ve yeniden yılanı dönüşmeye başlar. Evini, eşini ve insan görünümünü kaybetmektedir. Fakat bütün bunları düşünmek yerine aklına ilk gelen Amanat'ın nasıl besleneceğidir. Borubay doğanın ortasında yalnızdır ve yeni doğmuş bir bebeğe nasıl bakacağını bilmez. Arzıgül, kendi yardımı olmadan oğlunun yaşayamayacağını bilir.

Bu yüzden kendi gözlerinden birini çıkarıp Borubay'ın eline verir. Amanat ağladığında bunu onun ağzına koymasını ve böylece bebeğin bir yıl boyunca beslenebileceğini söyler. Yaptığı şey acı verici ve korkutucudur, ama Arzıgül için oğlunun yaşaması her şeyden önemlidir. Yarı kör hâlde karanlık göle dönmeyi, Amanat'ın aç kalmasına tercih eder. Hikâyede onun insanlığını gösteren de budur: Kendi acısını bir kenara bırakıp başka birinin hayatını düşünmesi.

Arzıgül göle döndükten sonra da Amanat'tan kopmaz. Artık soğuk suyun içinde, yalnız ve acı çekerek yaşamaktadır. Borubay her gün gölün kıyısına gelip kaval çaldığında Amanat'ın gülüşünü, ağlayışını ve öğrendiği yeni sözleri duyar. Böylece oğlunun büyümesini uzaktan takip eder. Onu göremese de sesini duymak Arzıgül için büyük bir tesellidir. Bedeni yeniden yılanı dönüşmüştür, fakat Amanat'a olan bağlılığı değişmemiştir. Bu yönüyle hikâye, fedakârlığın yalnızca bir kez kendinden vazgeçmek olmadığını; sevdiğin biri için zor olsa bile varlığını sürdürmek olduğunu anlatır.

Örnek Sahne: Arzıgül'ün Turna-Gölü'nün dibinde yaşadığı sahne, bu fedakârlığın en dokunaklı örneklerinden biridir. Yeniden beyaz bir yılan olmuş, kör ve yalnız bir şekilde gölün dibinde yaşamaktadır. Amanat'ı kucağına alamaz, ona dokunamaz. Yapabildiği tek şey, kıyıda gelen sesleri dinlemektir.

Her sabah Borubay gölün kıyısına gelir ve kavalını çalar. Arzıgül bu ezgilerden Amanat'ın ilk gülüşünü, küçük adımlarını ve yurdun çevresindeki oyunlarını öğrenir. Oğlunun sesini duyduğunda içindeki acı bir süreliğine dinlenir. Yanına gidemese ve onu göremese de Amanat'ın hayatından tamamen kopmamıştır. Gölün dibinde sessizce dinleyerek onun büyümesine tanıklık eder.

Müziğin Gücü

Borubay için kaval, yalnızca çaldığı bir müzik aleti değildir. Hayatında yaşadığı acıları ve kayıpları onun sesiyle anlatır. Yurdunu, anne ve babasını ve ilk aşkını kaybetmiştir. İçinde biriktirdiği yalnızlık, özlem ve geçmişe dair hatıralar kavalının sesine karışır. Bu yüzden Borubay'ın müziğini dinleyen biri, onun söyleyemediklerini de hissedebilir.

Kavalın sesi Arzıgül ile Borubay'ın yollarını da birleştirir. Yılanlar dünyasında yaşayan Arzıgül, Borubay'ın müziğini duyduğunda yalnızca bir ezgi işitmez. Bu ezgideki hüznü ve özlemi hisseder. Borubay'ı tanımadan onun acısını anlayabilmesi, müziğin dil ve dünya farkını aşabildiğini gösterir. Arzıgül'ün Borubay'a yakınlık duyması ve onun yanında olmak için insan olmayı istemesi de bu müzikle başlar.

Arzıgül göle döndüğünde ise kavalın anlamı daha da derinleşir. Borubay yıllar boyunca her gün gölün kıyısına giderek kavalını çalar. Arzıgül artık kör bir yılan olarak gölün altında yaşamaktadır ve Borubay'ı göremez. Yine de onun müziğini dinleyerek dış dünyadan ve ailesinden haberdar olur. Kavalın sesi ona sabahın gelişini, güneşi ve doğayı hissettirir. Amanat'ın gülüşünü ve ilk sözlerini de bu müzik sayesinde duyar gibi olur. Böylece oğlunun büyümesini uzaktan takip eder.

Örnek Sahne: Arzıgül'ün göle döndükten sonra Borubay'ın kavalını dinlediği sahne, müziğin hikâyedeki yerini en iyi gösteren bölümlerden biridir. Kör olduğu için artık hiçbir şeyi göremeyen Arzıgül, Borubay'ın çaldığı ezgiler sayesinde dünyayı yeniden zihninde canlandırır. Kavalın sesi ona sabahı ve güneşin doğuşunu hatırlatır. Amanat'ın gülüşünü ve ilk sözlerini duyduğunda ise oğlunun büyüdüğünü hisseder. Gölün altında, ailesinden ayrı yaşasa da müzik sayesinde onlarla bağına korur.

Bu sahnede Borubay'ın kavalı Arzıgül için adeta gözlerinin yerini tutar. Müzik, birbirinden uzak düşen iki insanın arasındaki bağı korur; onların geçmişini ve birbirlerine duydukları sevgiyi yaşatır. Hikâye böylece müziğin yalnızca duyulan bir ses olmadığını, insanın kaybettikleriyle bağına sürdürmesine ve uzak olanı kendisine yakın hissetmesine yardımcı olduğunu gösterir.

İnsanı İnsan Yapan Şey

Hikâyede insan olmak, sadece insan olarak doğmak ya da insan görünümüne sahip olmak değildir. Önemli olan, kişinin başkalarına nasıl davrandığıdır. Sevmek, başkasının acısını anlayabilmek, merhamet göstermek ve gerektiğinde kendinden vazgeçebilmek, insan olmanın en önemli özellikleri arasında yer alır. Bu yüzden yılanlar dünyasından gelen Arzıgül, birçok insandan daha insancıl davranır.

Arzıgül, Borubay'ın yanında olabilmek için insan olmak istediğinde annesi onu uyarır. Annesine göre insan görünümüne girmek kolaydır, ama insan olarak kalmak kolay değildir. Bunun için insanın kalbinde üç sevginin bulunması gerekir: sevdiği kişiye duyduğu aşk, çocuğuna karşı duyduğu karşılıksız sevgi ve bütün canlılara karşı beslediği merhamet. Bu duygular olmadan insan görünümüne sahip olmak yeterli değildir. Hikâye burada insan olmayı dış görünüşle değil, kişinin kalbinde taşıdığı duygularla ilişkilendirir.

İnsanlarla Arzıgül arasındaki fark da bunu gösterir. Bazı insanlar kendi çıkarları için bencil, kıskanç ve acımasız davranırken, bir yılan olarak dünyaya gelen Arzıgül sevdiği insanlar uğruna kendinden vazgeçer. Amanat için gözünü feda etmesi, onun anne sevgisini ve merhametini en açık şekilde gösterir. Böylece hikâye, insan olmanın doğuştan gelen bir özellik olmadığını anlatır. Birini gerçekten insan yapan şey, başkalarına nasıl davrandığı, onların acısını anlayabilmesi ve gerektiğinde kendi isteklerini geri plana atabilmesidir.

Örnek Sahne: Arzıgül'ün annesiyle konuştuğu sahne, hikâyenin insan olmakla ilgili düşüncesini açıkça gösterir. Arzıgül, Borubay'ın yanında olmak ve onun dünyasına katılmak istediğini söyler. Annesi ise insanların her zaman iyi olmadığını, aralarında bencil ve acımasız kişilerin de bulunduğunu anlatır. İnsanların arasında yaşamının kolay olmayacağı konusunda kızını uyarır. Fakat Arzıgül kararından vazgeçmez. Borubay'ın müziğini dinlerken başlayan duyguları ve ona karşı hissettiği yakınlık, bütün bu zorlukları göze almasını sağlar. Üç sevgiyi yaşayabilmek için kendi dünyasını bırakmaya hazırdır.

Bu sahnede Arzıgül'ün değişimi, insan biçimine girmesinden önce başlar. Onu insan olmaya yönelten ilk şey, başka birinin acısını hissedebilmesi ve onun yanında olmak istemesidir. Yani Arzıgül önce duygularıyla değişir, sonra bedeni değişir. Hikâye de gerçek anlamda insan olmanın önce kalpte başladığını anlatır.

Doğanın Sırları

Bakalbay, Arzıgül'ün gerçek kimliğini bilen sayılı kişilerden biridir. Onu diğer insanlardan ayıran şey, sahip olduğu güçlü sezgiler ve görünmeyi fark edebilmesidir. Hikâyede Bakalbay, yalnızca yaşlı bir adam olarak değil, doğanın ve ruhlar dünyasının sırlarını bilen bir şifacı ve büyücü olarak karşımıza çıkar. İnsanların göremediği şeyleri sezebilir, bir varlığın görünüşünün ardındaki gerçeği anlayabilir ve doğanın alışılmış düzenini değiştiren olayları fark edebilir.

Borubay, Arzıgül'le ormanda karşılaşmadan çok önce Bakalbay tarafından kavalı konusunda uyarılır. Bakalbay, bu kavalın sıradan bir çalgı olmadığını, "cennetten gelen bir çalgı" olduğunu bilir. Ona göre kavalın doğayı etkileme ve cansız şeylere hayat verme gücü vardır. Borubay, içindeki büyük acıyı ve özlemi kavalıyla dile getirdikçe, Bakalbay bu müziğin ormanda uyuyan büyülü güçleri harekete geçirdiğini hisseder. Bu yüzden böylesine güçlü bir müziğin doğaüstü bir varlığın ilgisini çekmesinin kaçınılmaz olduğunu düşünür.

Bakalbay, çevresindeki doğayı da diğer insanlardan farklı biçimde okur. Borubay ortadan kaybolduğunda köylüler onun nereye gittiğini anlamaya çalışırken, Bakalbay onun "altı kulaçlık beyaz bir yılanın peşinden göle gittiğini" söyler. Başkalarının sıradan bir yol olarak gördüğü yerde o, yılanın izini fark eder. Angır-Göl'ün geçmişini de iyi bilir. İnsanların ejderhalar ve yılanlarla ilgili korkuları nedeniyle uzak durduğu bu gölün sıradan bir yer olmadığını farkındadır. Bu nedenle Borubay'ın oraya yerleşmesini de tesadüf olarak görmez. Böyle bir yerde doğaüstü bir varlığın yaşayabileceğini bilir.

Bakalbay'ın sahip olduğu en önemli özelliklerden biri, bir varlığın gerçek hâlini dış görünüşünden ayırt edebilmesidir. Şahimardan'ın eski kurallarını ve yılanlar dünyasına ait sırları bilir. Bin yılda bir yılanın insan olabileceğinden de haberdardır. Bu nedenle Arzıgül, herkesin gözünde güzel bir kadın olarak görünse bile Bakalbay onun aslında insan olmadığını anlar. Arzıgül'deki farklılığı yalnızca görünüşünden değil, taşıdığı ruhsal güçten de hisseder.

Örnek Sahne: Bakalbay'ın yolda Borubay'ı durdurup yanındaki kadının insan olmadığını, bir yılanın kızı olduğunu söylemesi, onun sahip olduğu sezgi gücünü açıkça gösterir. Bunu anlamak için Borubay'ın evine gidip onları izlemesine gerek yoktur. Arzıgül'ün gerçek kimliğini zaten bilmektedir. Bu yüzden Borubay'a eve dönmesini ve yurdun duvarının arkasından bakmasını söyler. Çünkü Arzıgül doğum sırasında insan görünümünü koruyamayacaktır.

Bu sahnede Bakalbay bir sırrı araştırıp ortaya çıkaran biri değildir. O, zaten bildiği gerçeğin ortaya çıkacağı anı beklemektedir. Doğayı, ruhlar dünyasını ve onun gizli kurallarını anlayabildiği için diğer insanların fark edemediği şeyleri görür. Bakalbay'ın bilgeliği de buradan gelir: O, yalnızca görünen dünyayı değil, onun ardındaki görünmeyen dünyayı da anlayabilmektedir.

Güven ve Yasak

Hikâyede güvenin ne kadar kolay sarsılabileceği ve verilen bir sözün bozulmasının ağır sonuçları anlatılır. Halk anlatılarında büyü'nün devam etmesi için uyulması gereken bazı yasaklar vardır. Borubay ile Arzıgül'ün mutluluğu da böyle bir yasağa bağlıdır. Amanat doğduktan sonra Borubay'ın yedi gün boyunca Arzıgül'e bakmaması ve ondan uzak durması gerekir.

Borubay, Arzıgül'ü sever ve ona güvenir. Ancak Bakalbay'ın söyledikleri bu güveni sarsar. Arzıgül'ün aslında bir yılan olduğunu öğrenince Borubay'ın içine şüphe düşer. Sevdği kadına inanmak istese de korkusunu yenemez. Böylece dışarıdan gelen bir söz, aralarındaki güveni yavaş yavaş zedeler.

Arzıgül'e bakmama yasağı, Borubay için aynı zamanda bir sınavdır. Ondandır beklenen, anlamadığı şeyi sorgulamak yerine sevdği kadına güvenmesidir. Fakat merakı ve korkusu ağır basar. Sonunda yurdun duvarındaki küçük bir delikten içeri bakar ve yasağı çiğner. Arzıgül'ün gerçek hâlini görür, ancak bunun bedeli sevdği kadını kaybetmek olur.

Hikâye, sevginin yanında güvenin de vazgeçilmez olduğunu gösterir. Borubay gerçeği kendi gözleriyle görmek isterken sahip olduğu en değerli şeyi kaybeder. Böylece kuşkunun, güçlü bir sevgiyi bile yıkaabileceği anlatılır.

Örnek Sahne: Borubay, yurdun dışında beklerken Bakalbay'ın sözlerini düşünür. Arzıgül'e inanmak ister, fakat içindeki şüphe giderek büyür. Sonunda dayanamaz ve keçe duvardaki küçük bir delikten içeri bakar. Arzıgül'ü insan biçiminde değil, belden aşağısı yılanı dönüşmüş hâlde görür.

Buradaki asıl mesele, Borubay'ın ne gördüğünden çok, bakmaması gerektiğini bildiği hâlde bakmasıdır. Verdiği sözü bozduğu anda Arzığül'le kurduğu hayat da sona erer. Korkusu ve şüphesi sevgisinin önüne geçer. Hikâye, tek bir anlık kuşkunun bile büyük bir sevginin sonunu getirebileceğini gösterir.